

UDC 891.550-1

Давлатов Умаралӣ Мирзоалиевич

старший преподаватель

Дангаринский государственный университета, Республика Таджикистан

Валиев Махмадсафар Халкулович

старший преподаватель

Дангаринский государственный университета, Республика Таджикистан

Каримзода Ахлиддин Назир

старший преподаватель

Дангаринский государственный университета, Республика Таджикистан

НАКШИ ОИЛА ДАР ТАЪЛИМУ ТАРБИЯИ ФАРЗАНД

Аннотации. Роль семьи в воспитании детей. В статье рассказывается о воспитании детей в семье и об основных обязанностях родителей. Также через эту статью он с раннего возраста приучал детей воспитывать любовь и искренность по отношению к взрослым, доброту, любовь к Родине, уважение к родителям, трудолюбие и другие человеческие качества, и считал главной задачей семьи воспитание детей, первой школой нравственности. Взгляды взрослых на воспитание детей обсуждаются в этой статье с полезными идеями. Подробно описана и проанализирована ответственность родителей с точки зрения Мавлави и Имама Газзали в отношении воспитания детей. Основными причинами неправильного воспитания подростков являются отсутствие хорошего воспитания в семье, а также тот факт, что многие конфликты вне сферы детей приводят к разочарованию детей. Искренняя любовь между родителями, которая является важным фактором в воспитании ребенка, его духовном и физическом развитии, получает приоритет. Ответственности учителей в этой сфере уделяется первоочередное внимание, ведь педагог в соответствии с Законом Республики Таджикистан «Об ответственности родителей за обучение и воспитание детей» вместе с

родителями правильно проводит воспитание подрастающего поколения. В научной статье подчеркивается, что во времена Независимости необходимо воспитывать семьи и учителей в духе человеческой нравственности.

Ключевые слова: *ребенок, воспитание, педагог, родители, педагогика, обязанности, ответственность, семья, нравственность, доброта.*

Ба хамагон маълум аст, ки тарбияи фарзанд сараввал аз оила оғоз меёбад. Хар як падару модаре, ки фарзандро ба дунёи ҳастӣ меоваранд, бояд вазифаи худро танҳо дар гизо додан ба фарзанд ва калон ба воя расонидани вай надонанд. Онҳо инчунин дар тарбияи ҳуби инсонӣ ва таълими ҳуби замонави гирифтани фарзанд бояд масъулияти ҷидди хис намоянд. Аз ин рӯ оила аввалин мактаби тақомули ахлоқ аст, бинобар ин аввалин падидаҳои адабро дар қудакон дар оила падару модар меомузанд, аввало одоби салом додан, падару модар ва калонсолонро «шумо» гуфтан, дуруг нагуфтан, даст шустан, супоришҳои падару модар ва устодону калонсолонро ба ҷо овардан, суханҳои қабҳ нагуфтан, ба бародарон дар оила меҳрубон будан, гапдарою фармонбардор ва ғайра амсоли омузиши адаб аст.

Хар падару модарро вочиб аст, бидонад, ки фарзандро дар хурди адаб бояд омӯхт, уро аз ҳамаи илмҳои замони худ бархурдор бояд қард ва уро қасбе бояд ёд дод, то аз муҳтоҷи ҳалос ёбад ва инсонӣ қомил гардад. Агар ин вазифаро аз забони Мавлоно Ҷалолиддини Румӣ бигуем, шояд ин масъулияти бузургро равшантар бифаҳмем.

Чун сару қори ту бо қудак фитод,
 Ҳам забони қудакӣ бояд қушод.
 Баҳри тифли нав падар ти-ти қунад,
 Гарчи илмат хандасай гети қунад.
 Аз пайи таълими ин баста даҳан
 Аз забони худ бурун бояд шудан.
 Тифли қон аз шири шайтон боз қун,

В-он гах онаш бо малак анбоз кун.

Лукмае, к-он нур афзуду камол,

Он бувад оварда аз касби халол.

Ба кавли Мавлоно, вакте ки падар машгули тарбияи хуби кудакӣ худ мешаванд, бояд сахтар ба фаҳмишу ба забони кудак наздиктар бошанд, то фарзанд, онхоро хуб бифаҳмад ва омӯхтанаш осон гардад. Паёмбари бузургвор дар ин замина мефармояд: «Кудак аз модари худ бо сиришти пок таваллуд мешавад, падару модарро панд, ки онхоро мусулмон тарбия мекунад ё насрони мегардонанд ва ё оташпарасти месозанд». Ин таъкидоти паёмбари ислом тасдиқи беинкор аст ва он ба дигар шарҳу тафсири ниёз надорад. Аз ин боис падару модарон агар фарзанди хубе ба воя расондани бошанду аз онҳо ҳаққу ҳуқуқи умедвори доранд, бояд тарбияти онхоро сахл нагиранд. Басо падару модароне ҳастанд, ки барои аз ранҷи тарбият гурехтан ҳудро канора мегуранд ва ҳиссагузори намекунад, роҳати ҳудро авло доништа, фарзандонро ба холи ҳуд вомегузоранд ва дар охири кор аз барқирдорҳои фарзандони худ ба гирифториҳо ру ба ру мегардад. Мавлавии Руми мефармояд:

Гар гурези бар умеди роҳате,

З-он тараф ҳам пеш ояд офате.

Ҳеч кунче бе даду бе дом нест,

Чуз ба хилватгоҳи ҳақ ором нест...

Педагогӣ барҷастаи рус А.С. Макаренко зарурияти тарбияи хурдсолонро чунин тарҷех дода буд: «Асоси муҳимтарини тарбия то синни 5-солагии гузошта мешавад ва он қорӣ, ки шумо то 5-солагии қардед, 90 фоизи қараёни қори тарбияро ташкил медиҳад. Баъдтар низ тарбия ва тақомули одам давом мекунад. Умуман, ба хурдани мевахое шурӯъ мекунад, ки шумо ниҳолро шинонда парвариш қарда будед, он гул қарда мева додааст, ки он то синни 5-солагии буд» [1, 461].

Бале, ақидаҳои А.С. Макаренко қомилан солаҳан. Аз он қумла, ман ҳамчун тарбиятгар, таълимгари насли наврас ва қавонон аз таҷрибаи ҳаёти ва фаъолияти педагогиям дар чунин ақидаам, ки қояи асоси ва озмоишгоҳи аввалиндарача дар

тарбияи инсон ин оила мебошад. Агар фанҳои таълимии химия, физика, биология ва дигар илмҳо озмоишгоҳи худро дошта бошанд, фанни педагогика, ки дар мавзӯи таълиму тарбияи инсон бахс менамояд, волидон ва аъзоёни оиларо озмоишгоҳ ва шохсутуни аввалиндарача дар тарбияи фарзанд, ба шумор меорад. Бузургон ба маврид гуфтаанд, ки:

Хишти аввал гар нихад меъмор қач,
То ба охир меравад девор қач (А. Бедил)

Муҳимияти оила чун институти иҷтимоӣ дар он аст, ки қудак қисмати бештари ҳаёти худро дар он сипари менамояд ва ягон институти иҷтимоӣ ба он баробар шуда наметавонад. Оила метавонад, дар рушду такомули қудак ҳамчун омили мусбӣ ё ҳамчун омили манфӣ таъсир расонад. Оила дар тарбияи фарзанд нақш ва мақоми басо ҳалқунанда мебошад. Модар чи гуна ҳиссиёт дошта бошад, ҳамон ҳиссиётҳо тавассути хусусиятҳои ирси ба қудак мегузарад. Падаре, ки худро дар назди фарзандон дошта наметавонад, дар ҳолатҳои нозарур ҳашмигин мешавад ва бо фарзанд дуруст муносибат қарда наметавонад, бисёр вақт худаш инро дида натавониста, чунин ҳислатҳоро дар қудак таълиму тарбия медиҳад. [2,25].

Волидайн дар назди фарзандон сахнаеро менамояд, ки дар он нақши асосӣ ва махсусро худ мебошанд. Ба ҳамин хотир ҳар як падару модарро зарур аст, ки аз нуқтаҳои пандомезу манфиатбахши педагогикаи илмӣ ва педагогикаи ҳалқӣ, ки дар худ таҷрибаи ҳазорсолаи мардуми тоҷикро таҷассум мекунад, бархурдор бошанд. Дар педагогикаи ҳалқӣ фарҳанг, арзишҳои зеҳнӣю ақли, фарҳанги, идеалҳо дар бораи инсонӣ қомил ифода қардидаанд. Онро «ҳазинаи тиллоии миллат» низ номидан мумкин аст. Афсонаю ривоятҳо ва андарзҳои ҳалқиву меросӣ бою нотақрори адабиёти қласикии форсу тоҷик, ҳеч гоҳ қимати таълимии ва тарбиявии худро гум нахоҳанд қард.

Чаноби Мавлави мефармояд, ки падару модар ва муаллим дар баробари панду андарз додан ба фарзанд, ба қудак худашон бояд панди феъли нишон диҳанд, яъне амалҳои худашон низ ибратангез бошад ва баҷа ба рафтори онҳо пайрави қудад, ахлоқи неқи онҳоро биомузад. Дар қитобҳои «Эҳё-ул-улум» ва

«Кимиёи саодат»-и Имом Газзоли (рахматуллохи алайх) дар тарбияти фарзанд оварда шудааст: «Бидон, ки фарзанд амонате хаст дар дасти падару модар ва он дили пок чун гавхар накш аст ва накшпазир чун мум ва аз хама накшхо холи ва чун замин аст, то хар тухме, ки дар вай афкани, бор дихад. Агар тухми хайр афкани, ба саодати дилу дунё бирасад. Падару модар ва муаллим дар он савоб шарик бошанд ва агар тухми шарр (бади ва фасод) афкани ва уро бад-у бозгузори, то хар чи хоҳад, кунад ва бо хар ки хоҳад, нишинад ва хайру салох, таваккуъ (умед, орзу) дори ва хидматгори ва хакгузори тамаъ дори, гошти аблахи ва хомтамаъи бошад.

Байт:

Писар, ки миёни каландар нишаст,
Падар, гу, зи хайраш фуру шуй даст.

Ва падару модарон агар хоханд, ки фарзандони солех тарбият намоянд, дар чашми худи онхо онхоро бо лукмаи халол ва рафторхои шоиставу писандида парвариш намоянд. Агар бар хилофи ин бувад, лукмаи харом дар нафси у сироят кунад, то аз вай корхои ношоиста дар вучуд ояд. Овардаанд, ки рузе Молики Динор мегирист. Аз вай пурсиданд, ки мучиби гирия ту чи бошад? Гуфт:

- Маро духтаре хаст, у маро гирён кардааст.

Духтарак гуфт:

- Эй падар, раво дори, ки таоми харом ба мо доди, валекин ман раво надорам, ки таоми харом маро дихи ва ман надонам, ки ман бирахам ва ту дар мони.

Ин сухан маро гирён кардааст. Пас падару модарро вочиб аст, ки фарзандро бо таоми халол (аз касби худ ба даст оварда, ки хакки дигарон дар вай набошад) парвариш кунанд асли кулли дар ин муомала он аст, ки падар аввал дар лукмаи худ эҳтиёт ба чо орад, то нутфае, ки хосил шавад, фарзанди халолзода ояд.

Падару модар шохсутуни оила ба шумор мераванд, бинобар ин хар як рафтор, гуфтор ва муносибати онхо дар тарбияи фарзанд намунаи ибрат мегардад. Ба ин хотир бузургон овардаанд, ки:

Бояд аввал худ адаб андӯхтан,

Пас ба дигар кас адаб омӯхтан (халк).

Чи тавре ки дар китоби «Захират-ул-мулук» -и М.С.А.Ҳамадонӣ нисбати тарбияи кӯдак овардааст: “Рӯҳи кӯдак чун оина пок аст ва чи гуна ки ба он муносибат намоем ҳамон гуна хислатро мегирад”.

Дар тарбия алокаи маънавии падару модарон бо кудакон омили асоси ба шумор меравад. Бисёр вақт зиддиятҳо, ки байни падару модар ба вучуд меоянд ва сари вақт пеши роҳи онҳо гирифта намешавад, боиси руҳафтодагии кудак мегардад. Вай набояд ва нашояд, ки зиддияти байни волидайнро ба чашми сар бубинад. Волидайнро мебояд, ки бо ҳар роҳу восита зиддиятхоро бартараф намуда, байни худ сулҳу салоҳро барқарор намоянд. Падару модаре, ки аз илми педагогика бархӯрдоранд, ҳеч гоҳ дар назди кудак муноқиша намеkunанд [3,14].

Муҳабати самими байни падару модар барои беҳдошти фарзанд ва рушди маънавию ҷисмонии вай, ҳамчун омили муҳимми тарбия ба шумор меравад. Омузиши психологияи наврасоне, ки ба майзадаги ва нашаманди гирифтोर шудаанд бисёр вақт нишон медиҳад, ки сабабҳои аслии гирифтории онҳо муҳаббати самими надоштани волидайн нисбати фарзандон мебошанд. Зеро, танҳо дар асоси муҳаббат мумкин аст рафтори маънавиро тарбия намоем.

Падару модар барои фарзанд аз хама чиз боқиматтар аст. Кайковус мегуяд, ки фарзанд мисли мева асту падару модар мисли дарахт. Харчанд дарахтро парвариш куни, аз он ҳамон кадар ҳосили дилхоҳ ба даст меояд ва харчанд падару модарро иззату эҳтиром куни, дуову офариниши эшон мададгори фарзанд мегардад. Чунки: «Харчанд дарахтро тааххуд беш куни, мева аз вай накутару бештар ёби. Ва чун падару модарро хурмату озарм беш дори, дуову офарини эшон дар ту асари бештар кунад ва мустачобтар бувад... ва ба хушнудии эшон наздиктар боши».

Вакте ки кудак ба ҳаёти ҷамъияти қадам мемонад, волидайн вазифадоранд, ки тарзи либос пушидан, муносибату муоширати мадани дар ҷомеа бо ҳамсолон, калонсолон ва умуман тарзи иҷтимоишавиро дар ҷамъият ба онҳо омузонанд. Ман бар он ақидаам, ки инсон дар оила тарбияи хуб гирифта бошад, таълими

замонави хам гирифта метавонад. Ва ин ду мафхуми асоси педагогика, яъне тарбия ва таълим, ки аз хамдигар чудонашаванда мебошанд, дар рушду инкишоф ва маълумотгирии инсон, ки мафхуми сеюми илми педагогика ба шумор меравад, аз ахамият холи нест. [4, 14].

Мусаллам аст, ки дар тамоми муассисаҳои таълими ҳафтае як маротиба аз тарафи омузгорон, яъне роҳбарони гуруҳ соатҳои тарбияви гузаронида мешаванд. Хуб мешуд, ки омузгорон бисёртар дар мавзӯҳои ахлоки бо шогирдон сухбат карда аз осори пандуахлоки ва бою рангини мутафаккирони гузаштамон истифода бурда, наврасон ва ҷавонро дар руҳияи инсондустӣ, ахлоки ҳамида, инсондустӣ, ҳурмати эҳтироми якдигар ва калонсолон, муносибат ва муоширати мадани ва маърифати дар ҷомеа, донишомузи тарбия намоянд. На танҳо дар соатҳои тарбияви, инчунин дар соатҳои таълими, ки қисми аввалро «ташкили дарс» меномем, як лаҳзаи дарсро дарег надониста, оид ба ҳамин мавзӯҳо, ки ба руҳи инсон гизои маънави мебахшанд, сухбат намоянд.

Таълимро он шахсе гирифта метавонад, ки тарбияи хуб хам дорад. Ва ҷуноне, ки дар боло гуфтем ин ду мафхуми ба хам зич алоқаманд ва чудонашаванда дар педагогика мафҳумҳои асосӣ ба шумор мераванд.

Конуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд», ки соли 2011 аз тарафи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул карда шуд, гувоҳ аз он аст, ки Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳимияти тарбияи оилавино дар марҳилаи ҷаҳонишавии тамадунҳо дарк ва эҳсос намуда, мақоми оиларо ҳамчун яке аз рӯкҳои асосии институтҳои иҷтимоӣ ҳеле баланд арзёби менамояд. Конуни мазкур масъулияти волидайнро нисбати таълиму тарбия ба танзим мебарорад. Вале афсуф, ки бархе аз волидайн оиди ин масоил фориғболанд. Имрузҳо теъдоди падару модароне, ки сари вақт ба муассисаҳои таълими ташриф оварда, аз рафтору кирдор ва ҳоли фарзандонашон бохабар мешаванд, ҳеле кам мебошад.

Дар мачмуъ, тарбиятгари насли наврас икдомҳои неки рохбари давлатро хамчун шахси ташаббускор, хирадманд, некбин, нексиришт, неккадам, инсонпарвару ватандустро сархатти фаъолияти харрузаи хеш дониста, бояд насlero тарбия намояд, ки дорои чунин хислатҳои неки инсони бошанд, дар пешрафт ва шукуфоии Ватани азизамон, ки хонаи умеди хар яки мо тоҷикистониён аст, сахми арзандаи хешро мегузоранд. Бигузор дар тарбия ва таълим додани чавонон байни мо ва волидайн хамеша риштаи ногустасани бошад. Чунин чавонон ояндаи миллатанд.

Руйхати адабиёт:

1. Тазкираи адабиёти бачагон. Иборат аз панҷ чилд. Ҷ. 1. / Мураттибон Г. Сулаймони ва Б. Хочи. – Душанбе: Маориф, 1979. – 334с.
2. Чоми Абдуррахмон. Бахористон / Тахиягари чоп ва муаллифи сарсухан Аълохон Афсаҳзод. – Душанбе: Адиб, 1987. – 158с.
3. Акбаров Ю. Назми хурдсолон истеъдоди баланд ва дониши фаровон металабад // Маколаҳо оид ба адабиёти бачагона. – Душанбе: Ирфон, 1967. – 107-141с.
4. Бахриев Ф.Ф. Гулчехра Сулаймони ва ёё роль в развитии таджикской детской поэзии. Автореф. дисс. кандидат наук. – Худжанд, Меъродж – 2011, 21 стр.
5. Белинский В.Г., Чернышевский Н.Г., Добролюбов Н.А. О детской литературе. Изд. 2-е, перераб. и дополн. / Сост. В. Терновской и Н. Якушина. Вступ. статья В. Терновской. – М.: Дет. лит., 1983. – 430стр.
6. Бобокалонова Ч. Материалҳо оид ба адабиёти бачагонаи тоҷик. – Душанбе: Маориф, 1975. – 208с.
7. Хусейнзода Ф. Место и значение дастанов – притч в таджикской детской и подростковой литературе: Автореф. дисс... канд филол. наук. – Душанбе, 1997. – 21с.
8. Хусейнзода Ф. Тамсил ва тавсиф. – Душанбе, 1996. – 34с.
9. Хусейнзода Ф. Андарз ва адабиёти кудак. – Душанбе, 1996. – 44с.
10. Хусейнзода Ф. Шеъри анчуманафруз. – Душанбе: Деваштич, 2007. – 112с.
11. Хусейнзода Ф. Назаре ба дostonҳои тамсилии адабиёти атфол. – Душанбе: Деваштич, 2008. – 132с.
12. Конуни Чумхурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд». Душанбе, 2011
13. Ҳамадонӣ М.С.А. Захират-ул-мулук. Лахур, 1323.- 328с.